

IZLOŽBA O MATIJI ANTONU RELKOVIĆU

Izložba ovu zahvaljujemo drugarskoj suradnji Pododbora Matice Hrvatske iz Vinkovaca koja nam je ovu izložbu posudila. Vajoj je obradjen život, rad i značenje Matije Antuna Relkovića.

Relković je rođen 6. I. 1732. o posavskom selu Svinjari (danas Davor). Otac mu je bio graničarski časnik (kapetan), isko nepismen. Prije polaska u rat u Italiji (1741) povjerio je svog sina Matiju franjevcu Mihovilu Pavunoviću u cerničkom samostanu nedaleko Nove Gradiške da ga uputi u latinski jezik. Gramatičku školu završio je u Mađarskoj. God. 1748. počeo je i sam služiti u graničarskoj gardijskoj regimenti ponajprvo kao "lector et scribe" svom nepismenom ocu kapetana, a uskoro kao časnik (oficir). Sudjelovao je u sedmogodišnjem ratu, 1757. zarobljen i zatočen zajedno s drugim oficirima u Frankfurtu na Odri. Tamo uči francuski jezik i čita francuske i druge knjige. Upoznaje njemačke pisce Moscheroscha, Rabenera, Mösera i druge. Ovaj boravak u Njemačkoj ostavio je na Relkovića dubok dojam, te se odluči na pisanje knjiga. U zarobljeništvu nije dugo ostao. Već 1759. sudjeluje opet u borvama za bavorsko nasljedstvo. U vojničkoj službi napreduje sve do kapetana. God. 1785. dobio je od cara Josipa II nasljedno plemstvo. Kao časnik službovao je i u ovim krajevima: u Nijemcima (1756), Brenovcima, Bošnjacima, Slav. Šamcu (tada Lukačevu Šamcu) gdje je i napisao svoju Gramatiku 1767. god., padalje u Babinoj Gredi gdje je bio i zapovjednik tamošnje 6. kompanije. Pošavši u mirovinu živi u Vinkovcima sve do svoje smrti 22. I 1798. gdje je i pokopan.

I/ R. je u hrvatskoj i slavonskoj književnosti poznat najviše kao po svom djelu "Satir illiti divji čovik" izdat u Dresdenu 1762. god. a pod utjecajem sličnih poučnih djela svetske književnosti prosvjetiteljstva s kojom se imao prilike upoznati u svom zarobljeništvu u Njemačkoj. Prvo izdanje Satira bilo je bez oznake pisca, dakle anonimno, (jer oficirima nije bilo prilično da pišu i izdaju knjige, pogotovu za narod i narodnim jezikom). Satir uza sve to predstavlja ujedno prvo značajnije djelo hrvatske književnosti, napisano i tiskano poslije oslobođenja od Turaka.

Istina, i prije pojave R., Slavonija je jugoslavenskoj kulturi dala niz zanimljivih povjesnika i kulturnih radnika, napose Ivana Česmičkoga, prvaka naše latinističke književnosti, ali ipak pojavom Satira zepočinja stvarno svetovna knjiga i književnost ovoga kraja. Jubilej 200-godišnjice Satira koji se proslavlja i ovom ovdje izložbom, zbog toga je i istovremeni jubilej i 200-godišnjice književnosti na narodnom jeziku u Slavoniji.

Satir illiti divji čovik je mitološko lice iza kojeg se zapravo skriva sam pisac koji vodi razgovore sa zaostalim, neukim i siromašnim seljakom te ga savjetima poučava kako bi ga odvratio od mnogih zala i zlih navika njegovih i tako mu poboljšao stanje. Natioj osnovici znao je vrlo živo, psihološki odlično ocjenjujući, reagirati na sve moralne, ekonomske i intelektualne pojave svoga zavičaja u tom času. Da je to tako svjedoči činjenica da je prva naklada Satira od 1.500 primjeraka bila ubrzo razgrabljena (što bi i danas predstavljalo vanredan uspjeh!)

Slavonijo zemljo plemenita
vele ti si lipo uzorita
nakićena zelenim livadama
obaljana četirih vodama
na priliku zemaljskoga raja.
Rike teku sa četiri kraja:
od istoka Dunaj voda pliva
od zapada stādena Ilova
od ponoći Drava voda miče
kod Almeša u Dunaj utiče
a od podne Sava voda teče
i u Dunaj o Biograd češe
a ti ležiš posrid ovih voda ka
kao jedna zelena livada.
Bog je tebe lipo namirio
i svakakvim plodom nadilio
i dao ti svakakvog imanja
kako onoj zemlji obećanja
da ti rodi vino i pšenica

kom se hrani i junak i ptica
ALI ZALUD SVA DRUGA LIPOTA
KAD TI PALI NAJLIPŠA DOBROTA:
BAŠ DOBROTA SKULE I NAUCI
KOJE SLIDE SVIKOLIKI PUCI!

U ovim posljednjim stihovima uvoda u Satir predstavljen je i moto (cilj) Beljkovićeve prosvjetiteljskoga rada uperé i nje govó literarnog djelovanja: pismen čovjek koji uči škole, čitajući će razne knjige da poboljša svoje zaostalo stanje, da se liši raznih poroka i da moralno preporodjen ^{podje} putem duhovnog i materijalnog napretka. Prosvijetljen i oplemenjen ljudski razum treba slobodnim prosudjivanjem da dodje do ispravnih i jasnih ideja o zadaći i svrsi čovjeka pojedinca i ljudske zajednice i nađe put da izvrši svoju zadaću.

Dobrobit ^{naroda} glavna je i jedina svrha pjesnikova u svemu tome, i baš ove crte moralnog djelovanja osigurava mu mjesto u našoj književnosti.

II/ Ali našao se jedan kritičar (Rapić) koji mu je zamjerio da piše kao oficir. - U II izdanju Satira, R. mu je vrlo duhovito odgovorio jednom alegorijom, pri čemu mu je poslužio srednjovjekovni mikanovački toranj crkve sv. Bartola, toranj kriv i strateški prav se svojim pukarnicama, simbol je slike zavičaja u suštini. Graditelj (djunđerin) načinišći toranj sidje s njega da ga ogleda. To spaze djeca te i ona počeše da obilaze i ogledavaju toranj se svih strana i povikoše: nakrivo toranj! Da bi ih razuvjetio ^{u njihovoj} zabludi, graditelj reče djeci: ako je toranj kriv, mi ćemo ga ispraviti. Zaveše uže na vrh tornja i dade ga djeci da vuku na protivnu stranu odakle je toranj kriv. Djeca povukoše uže, ali još uvijek toranj nije bio ispravljen, povukoše još jednom i tada rekoše da su ga ispravili, ali i to da su ga time zapravo ona načinišći: "Mi nacinismo tojan!" Graditelj dobrohotno popusti i reče: ako ste ga i vi načinišći, glavno je da je toranj prav. Neke je zavičaj prav, pa ne tko vikao da ga je tekvim učinio. Svako je dužan za svoj narod raditi, te se ne treba gledati tko radi, nego kako radi i što kaže.

III./ Balje slijeđe fotosninke originalnog rukopisa R. koji se čuva u vinkovačkoj gimnaziji. Osim Satira napisao je R. pored već spomenute Gramatike još i više prijevoda Ezopovih, Fedrovih i Bilpajevih basana (fabula), kako bi timze narodu pružio dobru i korisnu knjigu, koje će mu biti dobar prijatelj i savjetnik u životu.

IV./ Na ovoj tabli slike su rodnoga sela Davora, nekada Svinjsra na Savi. Kuće su zidane na kat radi čestih poplava. U selu je bila vojna stražarnica (čardak). Mjesto gdje je negda stajala rodna kuća R. danas je prazno, tek se vidi ruševna ograda. Belkovići su u Slavoniju prebjgli pred Turcima 1686-7. Groblje su imali na drugoj strani Save, vjerujući tako da će se uskoro vratiti u svoj kraj u Bosnu odakle su i došli.

V./ Rukopis Josipa Jakošića koji je 1795. napisao značajne retke o sutoru Satira. - U smrtovnici pjesnika napisano je da je bio "otac siromašnih, uzor muž". Nadgrobni spomenik na vinkovačkom groblju izradio je hrvatski kipar Iven Rendić.

Lik mađjarskog pjesnika Samuela Tessedika koji je 1764. po uzoru R. Satira napisao mađjarskog Satira ^{na} pouku seljaka.

VI./ R. je utjecao na mnoge istaknute jasl. književnike. Za uzor su ga pored drugih smatrali Njegoš, Vuk i Dositej. - O njegovu životu i radu pisali su gotovo svi naši književni povjesničari i kulturni radnici: Kršelić, Katančić, Josip i Ivan Kozarac, Josip Matasović, Vladimir Kovačić i Dionizije Švegelj.

Na kraju izložen je i popis svih književnih djela R. kao i karte koje prikazuje njegova putovanja po svijetu. ~~na životu.~~